

אזור יהודה ושומרון – היסטוריה, פוליטיקה והתנגדות

המושג "יהודה ושומרון" מתאר יחידה גיאוגרפית שמקורה בחבל ארץ יהודה (נחלת שבט יהודה המקראית) וחבל הארץ שומרון (האזור הגיאוגרפי שסביב העיר העתיקה שומרון, שהייתה בירת ממלכת ישראל). מרחב זה היה מרכזן של הממלכות הישראליות בתקופת המקרא, וכולל גם אתרים ארכאולוגיים חשובים ואתרים שהתקדשו בתרבות ובמסורת היהודית – שילה הקדומה, סוסיא, שומרון-סבסטיה, קבר יוסף, קבר רחל וקברי האבות במערת המכפלה, וכן אתרים נוספים.

מרחב זה מכונה גם "הגדה המערבית" (בערבית *الضفة الغربية*), באנגלית The West Bank וכך גם בשפות זרות נוספות). מקור שם זה בתקופה בה שלטה ממלכת ירדן במרחב, בין השנים 1948-1967, והוא נוצר במטרה לקשור את שתי גדות נהר הירדן זו לזו. זהו המרחב בו נמצא עיקר ריכוז הפלסטינים, והוא כולל גם אתרים המקודשים לאסלאם כמו קבר יוסף וקברי האבות במערת המכפלה, מסגד עומר הסמוך לשכם, והשייח' ע'אנם בהר גריזים.

אזור יהודה ושומרון חולש על שטח של כ-5,860 קמ"ר. חיים בו כ-520 אלף ישראלים וכ-2.8 מיליון פלסטינים – רובם המוחלט מוסלמים, עם מיעוט קטן של נוצרים ובני הקהילה השומרונית.

עד ראשית המאה העשרים היה אזור יהודה ושומרון אחד מחבלי הארץ שתחת שליטת האימפריה העות'מאנית. לאחר סיום מלחמת העולם הראשונה והתמוטטות האימפריה, נוהל השטח בידי ממשלת בריטניה במסגרת המנדט שקיבלה על שטחי ארץ-ישראל. בתום תקופת המנדט ב-1948 השתלטה ממלכת ירדן על המרחב וסיפחה אותו אליה. בשנת 1967, במהלך מלחמת ששת הימים, נכנסו כוחות צה"ל לאזור יהודה ושומרון, ומדינת ישראל מחזיקה בו מאז.

חוק ומשפט

בשנת 1988 הובילה ירדן מהלך בשם **ניתוק הזיקה**, בו וויתרה על התביעה שלה לריבונות על יהודה ושומרון. במסגרת זו, ביטלה ירדן את אזרחותם הירדנית של הערבים תושבי יו"ש.

בשנת 1993 חתמו ישראל ואש"ף (הארגון לשחרור פלסטין) על הסכמי אוסלו. במסגרת הסכמים אלו, הכירה מדינת ישראל באש"ף כנציג העם הפלסטיני ואילו אש"ף הכיר במדינת ישראל, והוקמה הרשות הפלסטינית. כחלק מההסכם, הוגדרה חלוקה מנהלית של איו"ש במטרה להסדיר את אזורי השליטה הביטחונית והאזרחית בין ישראל ובין הרשות הפלסטינית, ומרחב יו"ש חולק לשלושה שטחים שונים:

- **שטח A** (כ-18%) נתון תחת שליטה אזרחית מלאה של הרשות הפלסטינית, והיא אחראית בו גם על סידורי הביטחון. שטח זה כולל בעיקר את הערים הפלסטיניות.
- **שטח B** (כ-22%) נתון תחת שליטה אזרחית של הרשות הפלסטינית, ושליטה ביטחונית של מדינת ישראל. שטח זה כולל כפרים פלסטיניים ושמורות טבע.
- **שטח C** (כ-60%) נמצא תחת שליטה אזרחית וביטחונית מלאה של ישראל. שטח זה כולל את הישובים היהודיים ביו"ש.

אזור יהודה ושומרון – היסטוריה, פוליטיקה והתנגדות

ביו"ש יש מעמד משפטי ייחודי לשכונות במזרח-ירושלים. לאחר שחרור העיר העתיקה במלחמת ששת הימים, סופחו לשטחה המוניציפלי של ירושלים כ-70 קמ"ר הכוללים גם את השכונות הערביות במזרח העיר ובצפונה. פלסטינים החיים באזור זה מקבלים באופן גורף תושבות קבע בישראל, ובאפשרותם לקבל אזרחות ישראלית (אם כי על פי נתוני משרד הפנים לשנת 2022 רק כ-5% מתושבי מזרח ירושלים מחזיקים בתעודת זהות ישראלית). עם זאת, רוב מדינות העולם אינן מכירות בסיפוח הישראלי של מזרח ירושלים, ורואות בו כחלק מיהודה ושומרון.

התבססות טרור במרחב יהודה ושומרון

הטרור במרחב יהודה ושומרון בעל שורשים אידיאולוגיים, שהחלו לאחר מלחמת העצמאות. ארגוני הפדאיון (מונח ערבי שמשמעותו "המוכנים למסור נפשם") היוו את הבסיס לפעילות הלאומנית הפלסטינית. הפדאיון פעלו ממדינות ערב, בעיקר מירדן, והוציאו לפועל פיגועים נגד מטרות ישראליות וצה"ליות. לאחר מבצע קדש ב-1956 פחתה פעילות הפדאיון, ובהמשך רבים מארגונים אלו התאגדו סביב תנועת אש"ף.

בשנות השישים וביתר שאת לאחר מלחמת ששת הימים, התחזקה העוינות כלפי השלטון הישראלי וארגון הפת"ח ("התנועה לשחרור פלסטין") חיזק את מעמדו בתוך אש"ף, והציב קו לוחמני הרבה יותר מבעבר. בשנות השמונים החלה מגמה של התחזקות המרכיב הדתי בקרב רבים מפעילי ההתנגדות הפלסטינית, זאת בשל אכזבה מהרעיון הלאומי-חילוני של הפת"ח, והתחושה שלא הביא לשינוי משמעותי במאבק מול ישראל.

בסמיכות לפרוץ האינתיפאדה הראשונה, הוקמו שני ארגוני טרור פלסטיניים מרכזיים – **הג'יהאד האסלאמי הפלסטיני וחמאס**. בניגוד לפת"ח, הדגישו ארגונים אלו את הרעיון של אסלאם פוליטי וכינון מדינת שריעה (הלכה) אסלאמית, לצד הלאומנות הפלסטינית. הג'יהאד האסלאמי התבסס בעיקר באזור צפון השומרון – שכם, טולכרם ומחנה הפליטים נור-א-שמס, והוציא מאזורים אלה פיגועים רבים, כשהידוע ביניהם היה הפיגוע בצומת בית ליד ב-1995 בו נרצחו 22 ישראלים.

חמאס זכה לתמיכה רחבה רבה בקרב הציבור הפלסטיני, שבאה לידי ביטוי בשלהוב ההמון באינתיפאדה הראשונה ובפיגועים רבים. הארגון הוקם והתגבש בשנות השמונים ברצועת עזה ע"ב עקרונות של תנועת 'האחים המוסלמים', ומשם החל להתפשט לאזור יהודה ושומרון והתבסס בערים כמו ג'נין, בית לחם, רמאללה וחברון ובמחנות הפליטים דוגמת בלאטה, דהיישה וקלנדיה.

החל משנות התשעים החריפו ארגוני הטרור הפלסטיניים את פעילותם כנגד מדינת ישראל ואזרחיה, זאת על רקע התנגדותם להסכמי אוסלו. לראשונה בוצעו פיגועי התאבדות רחבי היקף, ואף נרשם גיוס נשים למטרות אלה. במהלך האינתיפאדה השנייה (2000-2002) בוצעו כ-60 פיגועי התאבדות על ידי מחבלים מיו"ש. לנוכח מחיר הדמים הכבד, יצא צה"ל למבצע "חומת מגן" בערי יהודה ושומרון – ג'נין, שכם, חברון ורמאללה – במהלכו חוסלו מחבלים רבים והושמדו תשתיות טרור משמעותיות.

אזור יהודה ושומרון – היסטוריה, פוליטיקה והתנגדות

במשך שנים מתנהלת ביהודה ושומרון לחימה בעצימות משתנה במטרה למנוע התבססות של ארגוני הטרור, בעיקר במחנות הפליטים. בשנת 2022 יצא צה"ל למבצע "שובר גלים" במטרה לסכל ולצמצם את גל הטרור הפלסטיני שגבר באותה תקופה. המבצע התמקד בערים ג'נין ושכם, שהפכו למוקדי טרור מרכזיים. במסגרת המבצע לוחמי צה"ל, השב"כ והימ"מ ביצעו מעצרים, סיכלו והשמידו תשתיות טרור כמו מעבדות נפץ, ומנעו פיגועים שהיו בשלבי התכנון וההכנה.

יהודה ושומרון לאחר פרוץ מלחמת חרבות ברזל

עם פרוץ מלחמת "חרבות ברזל" עלה בצורה חדה מספר אירועי האלימות והטרור ביו"ש ובירושלים. בנוסף, החלה מגמה של עלייה בפיגועי הירי והמטענים באזור צפון-מזרח השומרון, בקרבת הגבול עם ירדן, הקשורים לפעילות צה"ל שמטרתה הברחת כספים ואמל"ח שמקורם באיראן דרך בקעת הירדן ולתוך שטחי יו"ש. צה"ל ושב"כ עצרו מתחילת המלחמה מעל ל-5,000 מבוקשים המשתייכים לחמאס והג'יהאד האסלאמי, ולקבוצות טרור נוספות.

בעקבות התרעות מודיעיניות רבות על תכנון פיגועי טרור משטחי יהודה ושומרון, והכרזת האזור כחזית לחימה נוספת כחלק ממטרות המלחמה בינואר 2025, יצאו כוחות הביטחון הישראליים למבצע "חומת ברזל" במטרה לסכל ולהחליש את התארגנויות הטרור. המבצע מתמקד בפעילות התקפית במחנות הפליטים נור א-שמס, ג'נין ושכם. עד כה חוסלו עשרות מחבלים, ביניהם ראשי התארגנות טרור, וכן נעצרו מאות מבוקשים, הושמדו עשרות מעבדות לייצור אמצעי לחימה ומטענים, וסוכלו נתיבי מימון ששימשו ארגוני טרור לפעילות חבלנית.

כוחות צה"ל ממשיכים בפעילותם לפגיעה בארגוני הטרור ביהודה ושומרון ולמניעת התבססותם, במטרה לשמור על ביטחונם של תושבי יהודה ושומרון ואזרחי המדינה כולם.

